

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Картунов О. В.,доктор політичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
(Україна, Київ), ipiend@ukr.net**Етнополітичні портрети Галичини у калейдоскопі
мінливих історичних подій****РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: Галичина****в етнополітичному вимірі / Авт. кол.:****В. О. Котигоренко (керівник), В. А. Войналович,
О. Я. Калакура, Л. Л. Ковач, В. В. Коцур,
Н. І. Кочан, О. О. Ляшенко, Н. Ю. Макаренко,
Ю. О. Ніколаєць, М. І. Панчук, О. В. Позняк,
О. О. Рафальський, М. Ю. Рябчук. – К.: ІПіЕНД
імені І. Ф. Кураса НАН України, 2017. – 840 с.**

Знаю і поважаю точку зору читачів, які вважають, що далеко не кожна навіть вдала наукова книжка має бути удостоєна честі, щоб рецензія про неї з'явилася на шпальтах періодичного видання, та ще й такого поважного і знаного, яким завжди було і залишається «Дзеркало тижня». Тим не менш, ризикну презентувати саме таку рецензію, оскільки йдеться про унікальну, фундаментальну, інноваційну працю під досить скромною, але влучною й промовистою назвою «Галичина в етнополітичному вимірі».

Але спершу невеликий ліричний відступ. Перше знайомство з цією книгою нагадало мені нечасті, але такі щасливі години мого (і всього мого покоління) холодного і голодного дитинства... Зокрема, коли до наших рук потрапляв звичайнісінький калейдоскоп... Ця чарівна дитяча іграшка викликала справжнє захоплення і величезний непідробний інтерес. Адже лише кілька її обертів докорінно змінювали і кольори, і конфігурацію дивовижних візерунків, які там можна було побачити. Подібні почуття виникли й не полишають мене досі після того, як я прочитав і перечитую з олівцем у руках книгу, про яку пишу. Втім, нічого дивного тут, мабуть, немає, оскільки читання цієї книги, особливо в її легкодоступному електронному варіанті, дійсно нагадує і повторює ефект калейдоскопу: кілька кліків, що перегортають кільканадцять її сторінок, присвячених подіям різних історичних часів, і перед тобою вже зовсім інший етнополітичний портрет–мозаїка Галичини... Допитливий читач побачить на сторінках видання щонайменше п'ять таких подібних, але й таких різних портретів: 1) під польською владою; 2) у складі УРСР; 3) під німецько–нацистською окупацією; 4) знов у складі УРСР і 5) нарешті, в суверенній Україні...

Немає можливості й особливої потреби, та й узагалі вважаю не досить коректним по відношенню до потенційного читача рецензії й, особливо, самої монографії, описувати детально ці портрети й

виглядувати те, що дослідили й професійно змалювали її автори на понад восьмиста сторінках тексту. Більш логічним і доцільним буде дати загальну характеристику видання, а основну увагу зосередити на її перевагах.

Насамперед зазначу, що книга підготовлена за результатами наукових досліджень, що виконувалися в параметрах одного з пріоритетних напрямів роботи Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (ІПіЕНД): «Регіональні особливості етнополітичних процесів в Україні». Відповідні вкрай актуальні з теоретичної і практичної точок зору дослідження ще на початку 2000–х років зніціював відомий український вчений М. І. Панчук. Допитливий читач вже мав або ще матиме можливість ознайомитися з результатами попередньої роботи сформованого ним високопрофесійного колективу, представлені, зокрема, у книгах: «Крим в етнополітичному вимірі» (2005); «Закарпаття в етнополітичному вимірі» (2008); «Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості» (2011); «Донбас в етнополітичному вимірі» (2014); «Політичні аспекти кризи на Донбасі: діагностика стану та напрями врегулювання. Аналітична доповідь» (2015) та ін. І ось ще одна монографія: «Галичина в етнополітичному вимірі» (Авт. кол.: В. О. Котигоренко (керівник), В. А. Войналович, О. Я. Калакура, Л. Л. Ковач, В. В. Коцур, Н. І. Кочан, О. О. Ляшенко, Н. Ю. Макаренко, Ю. О. Ніколаєць, М. І. Панчук, О. В. Позняк, О. О. Рафальський, М. Ю. Рябчук. – К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2017. – 840 с.).

Якось саме по собі запрошується порівняння проекту ІПіЕНД з подібними проектами, реалізованими в інших країнах. Так от: своєю спрямованістю, всебічністю, фундаментальністю і вагомістю проект, про який тут йдеться, нагадує всесвітньо відоме міжнародне дослідження, здійснене у 1990–х роках під керівництвом «батька–засновника» етнополітичної конфліктології Т. Гурра: його назва – «Меншини в небезпеці» (T. Gurr. Minorities at Risk). Посутні відмінності цих двох проектів стосуються хіба що масштабів дослідження (більшість країн світу в дослідженні «Меншини в небезпеці» і Галицький регіон України у дослідженні вітчизняних авторів), масштабів фінансування й популяризаторської «розкрутки» (проект Т. Гурра вартував багатьох сотень тисяч доларів).

«Знімаю капелюха», що, сподіваюся, ладні зробити й чимало інших знавців цієї проблематики, перед науковцями ІПіЕНДу. Перш за все тому, що чимало з них свого часу розробляли витoki політології, етнополітології, етнополітичної конфліктології та інших «етнонаук» в Україні. По–друге, за вміння віднаходити найбільш актуальну й перспективну проблематику для

своїх наукових досліджень. Саме такою слід вважати регіоналістику в її етнополітичному вимірі, розробці якої були присвячені попередні праці й рецензована монографія. Адже «поза етносом немає жодної людини» (Л. Гумільов), і «майже всі ми є націоналістами під шкірою» (А. Тойнбі), живемо в епоху «трайбалізації» (Г. Айзекс) та «блукання привида (ghost) старого і нового націоналізмів у Європі», під впливом «оновленого залізного закону етнічності» (С. Стейнберг) та «абеткового парадоксу (A–B–C paradox) націоналізму» (Г. Моргентау) і, до того ж, в умовах міцніючої етнополітичної турбулентності, зростаючих «етно-територіальних претензій», збільшення кількості «невизнаних держав» (uncognized states) тощо. По-третє, за здатність залучати й використовувати сучасний ефективний науково-дослідницький інструментарій та досконале володіння ним. По-четверте, за справжній академізм, фундаментальність, критично-конструктивний підхід, аргументованість висновків і обґрунтованість практичних рекомендацій та за максимально можливу в сучасних умовах об'єктивність дослідницької роботи. По-п'яте, за вміння виявляти і ретельно аналізувати закономірності й тенденції розвитку надзвичайно складних, суперечливих, а часто й загрозливих для суспільства етнополітичних процесів. Нарешті, за відданість науці, за дослідницький ентузіазм як заміну матеріального стимулу. Адже впродовж двох останніх десятиліть українська наука й освіта та їх працівники перебувають у надзвичайно скрутному матеріально-фінансовому становищі.

Щодо самої рецензованої праці, то окрім усіх вищезазначених її переваг, досить вдалою видається архітектоніка дослідження: вона включає оригінальний Вступ, два основних Розділи, назви яких говорять самі за себе (Розділ 1. Етнополітична історія Галичини у складі Української РСР після Другої світової війни та Розділ 2. Галичина в етнополітичному просторі держави Україна), кожен з яких вдало поділяється на кілька підрозділів, а також з розлогою Післямови та двох Додатків.

Згадки заслуговує також надзвичайно широка і різноманітна джерельна база монографії: це численні матеріали кількох вітчизняних та зарубіжних архівів, результати опитувань солідних соціологічних служб, сотні різномовних монографій та близько 1000 статей у друкованому і в електронному форматі. Важко навіть уявити, яка скрупульозна й титанічна робота стоїть за пошуком необхідної інформації та її ретельним аналізом... Але саме це робить рецензовану монографію не лише зразковим науково-теоретичним, академічним, а й енциклопедично-довідковим виданням, настільною книгою науковців, політиків і управлінців.

На схвалення й усебічну підтримку заслуговують зусилля творчого колективу з виявлення закономірностей і тенденцій, а також зі з'ясування наслідків впливу змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі на етнополітичні процеси в Галичині. Не меншої, а можливо, й більшої уваги варті також результати дослідження зворотного впливу етнополітичної динаміки в Галицькому регіоні на загальноукраїнські трансформації. Зазначене й багато що іще становить вагомий внесок авторів у розвиток етнополітології й регіоналістики... Втім, право і задоволення на ознайомлення з цим внеском залишимо потенційним читачам монографії...

Ще раз наголошу: в сучасних вкрай складних і скрутних для країни, науки та науковців умовах підготовка й видання такої фундаментальної праці – це видатна подія, і, як на мене, величезне досягнення всіх до неї причетних.

Однак, як відомо, у формальні обов'язки рецензента входить також і пошук та оприлюднення вад і недоліків того чи іншого видання. Чи є вони у рецензованій праці? Імовірно, є, як і в будь-якому іншому інноваційному виданні, та ще й присвяченому таким складним і суперечливим процесам, які відбувалися й відбуваються в етнополітичному просторі України і його Галицькому сегменті. І все ж, мабуть, краще буде залишити пошуки вад і недоліків тим, хто не здобувши визнання власною дослідницькою працею, намагається зробити це критикою творчого доробку інших... А от щодо пропозицій, то їх може бути кілька, але назву лише дві. Перша: варто було б продовжити розроблення вітчизняною наукою про етнополітику регіонального напрямку і дослідити ті українські території, які досі не стали предметом цільової уваги. Друга: вже зараз доцільно було б подбати про планування й започаткування проекту, який би інтегрував здобутки усіх регіональних досліджень й підсумував ті величезні й безцінні напрацювання, які вже мають не тільки вчені Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, а й увесь загальний український науковців. Наснагою і слушною рекомендацією тут могли би стати поради Тура Хейердала, який порівнював сучасних науковців із шукачами скарбів, кожен з яких розкопує свою ділянку й викладає знайдене нагору. Тому, зауважував видатний норвезький вчений і мандрівник, потрібні ще якісь інші дослідники, котрі мають і здатні зібрати все видобуте до купи, ретельно його проаналізувати, оцінити та синтезувати. Автори рецензованої монографії довели свою здатність до такої праці.

На завершення побажаю зацікавленому читачеві звернутися безпосередньо до рецензованої монографії, подивитися в неї як в оригінальний калейдоскоп і отримати власні враження від знайомства з виявами своєрідно-оригінального й спільного в етнополітичних портретах-мозаїках Галичини різних часів.

Kartunov O. V., Doctor of Political Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine (Ukraine, Kyiv), iptend@ukr.net

Ethnopolitical Portraits of Galicia in the Kaleidoscope of Changing Historical Events

Review of the monograph: Halychyna in an ethnopolitical dimension / Author's team: V. O. Kotigorenko (leader), V. A. Voinalovich, O. Ya. Kalakura, L. L. Kovach, V. V. Kotsur, N. I. Kochan, O. O. Lyashenko, N. Yu. Makarenko, Yu. O. Nikolayets, M. I. Panchuk, O. V. Poznyak, O. O. Rafalsky, M. Yu. Ryabchuk. – K.: I. F. Kuras Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2017. – 840 p.

* * *